

Wojciech Necel

Imigranci w Polsce : kultura przyjęcia

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 58/3, 87-103

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH NECEL SChr

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

IMIGRANCY W POLSCE – KULTURA PRZYJĘCIA

Treść: Wprowadzenie. – 1. Kościół w Polsce wobec przybyszów. – 2. Tożsamość kulturowo – religijna przybysza podstawą kultury przyjęcia. – 3. Gościnność wobec przybyszów. – 4. Formacja w kierunku kultury gościnności wobec imigrantów. – 5. Kanoniczna odpowiedzialność Kościoła przyjmującego za dobro imigrantów. – 6. Elementy diakonii duszpasterza imigrantów. – 7. Specyfika posługi laikatu wobec imigrantów. – 8. Dialog ekumeniczny i międzyreligijny jako element kultury gościnności. – Zakończenie.

Wprowadzenie

Zdaniem Benedykta XVI świat współczesny stoi „wobec zjawiska społecznego o charakterze epokowym, wymagającego silnej i dalekosiężnej polityki współpracy międzynarodowej, by można mu było odpowiednio stawić czoło. Taką politykę należy rozwijać zaczynając od ścisłej współpracy między krajami, z których pochodzą emigranci, a krajami, do których przybywają. Powinny jej towarzyszyć stosowne rozporządzenia międzynarodowe, zdolne zharmonizować różne porządki legislacyjne tak, by zabezpieczyć potrzeby i prawa osób oraz rodzin emigrantów, a jednocześnie społeczeństwa, do którego dotarli. Żaden kraj nie może uważać, że sam podjął problemom migracyjnym naszych czasów. Wszyscy dostrzegamy ciężar cierpienia, przykrości i aspiracji, towarzyszący ruchom migracyjnym”¹.

¹ BENEDYKT XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, nr 62.

Migracja ludności w drugiej dekadzie XXI wieku w życiu tak społeczności ogólnoswiatowej, jak i kontynentalnej i międzypaństwowej, jest zjawiskiem strukturalnym, natężającym się, dotyczącym coraz większe obszary życia ludzkiego, w tym i życia Kościoła rzymsko-katolickiego. W Kościele w Polsce przyzwyczajono się mówić o emigracji polskiej, zarówno „bardzo starej” i „starej”, jak i tej najnowszej, już po przystąpieniu Rzeczypospolitej do Unii Europejskiej i po włączeniu do grupy Schengen. Wśród tematów imigracyjnych żywym problemem jest powrót Polaków do kraju choćby z Wysp Brytyjskich i Francji oraz odradzający się co jakiś czas problem repatriacji Polaków z dalekiego Kazachstanu i obecność na ulicach miast Ukraińców i innych narodowości ze Wschodu. Trudno jest zauważyć zachodzącą przemianę Polski z kategorii krajów emigracyjnych do grupy krajów imigracyjnych².

Prośbę Benedykta XVI weryfikuje sytuacja z pierwszej połowy 2015 roku. Publikatory informują o sytuacji na Lampedusie, na granicy Syryjsko-Tureckiej i Turecko-Irackiej, o sytuacji na Bałkanach oraz Węgrzech. Pograżona w kryzysie Grecja nie jest w stanie rozwiązać problemów przybyszów. Papież Franciszek solidaryzując się z imigrantami ubolewa, że tak wielu z nich ginie w drodze na kontynent europejski. Tematyka imigracyjna wypełnia dyskusje, rozmowy i ustalenia polityków na najwyższym szczeblu.

Rzeczpospolita Polska wraz z całą Unią Europejską staje przed koniecznością wypracowania polityki imigracyjnej³, która winna opierać się zasadzie, że nie wolno dyskryminować żadnego przybysza ze względów kulturowych, religijnych, rasowych czy innych. W przyszłej polityce imigracyjnej i służbie przybyszom ten problem jawi się jako pilny i pierwszoplanowy. Polityka ta nie tyle winna wywierać nacisk na szybką asymilację czy budowę wielokulturowej społeczności, ale w oparciu o doświadczenie Kościoła winna prowadzić do dialogu

² Por. W. NECEL, *Duszpasterstwo imigrantów*, Homo Dei 2(2007), s. 47-56.

³ Por. J. BALICKI, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, Warszawa 2012, s. 195-250.

z przybyłymi i wraz z nimi, wśród nich i dla nich do budowania interkulturowej społeczności.

1. Kościół w Polsce wobec przybyszów

Stanowisko Kościoła Rzymsko-Katolickiego w Polsce wobec przybyłych wypływa między innymi z troski o dobro duchowe Polaków żyjących poza granicami ojczyzny. Jak przekonywał ks. bp Krzysztof Zadarko w wywiadzie udzielonym pod koniec czerwca redakcji Tygodnika Powszechnego: „Najprostszym i najbardziej oczywistym drogowskazem dla (...) postępowania zawsze powinna być Ewangelia. Powtarzam z całą mocą przesłanie Kościoła: dziś Chrystus ma twarz uchodźcy, dziś Chrystus jest także w przerażonych oczach chrześcijan z Syrii. Mówią o tym jasno wytyczne duszpasterskie przygotowane w 2004 roku przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Ten obraz nie pasuje nadto do słodkiego Jezusa, ale musimy robić wszystko, żeby powiedzieć ludziom, że Chrystus jest w tych uchodźcach, którzy giną w Morzu Śródziemnym (...). Wyjątkowo poważnie brzmią więc dziś słowa z Ewangelii «byłem przybyszem a przyjęliście mnie»⁴.

2. Tożsamość kulturowo – religijna przybysza podstawą kultury przyjęcia

W dziejach Kościoła kultura zawsze jawi się jako uprzywilejowana przestrzeń jego działalności zarówno wtedy, gdy przenosi wartości Ewangelii, jak i wtedy, gdy broni godności człowieka. W trosce o dobro imigranta jest ona narzędziem koncepcyjnym, ukierunkowującym analizę przestrzeni społeczno-religijnej warunkującej właściwą służbę przybyszowi. Kultura jako kategoria społeczna, szczególnie w pierwszym okresie pobytu na obcej ziemi, pełni w życiu imigranta rolę znaku rozpoznawczego danego społeczeństwa i wspólnoty ludzkiej.

Kościół chrystusowy świadomy swojej uniwersalności został posłany do wszystkich narodów, w każdym czasie i w każdym miejscu.

⁴ Por. Tamże, s. 251-312.

Z tej racji nie utożsamia się z żadną konkretną kulturą⁵. Jest wciąż gotowy wchodzić w ścisłą łączność z każdą cywilizacją nie wiążąc się „w sposób wyłączny i nierozdzielny z żadną rasą czy narodem, z żadnym partykularnym układem obyczajowym, z żadnym dawnym czy nowym zwyczajem”⁶. Ta postawa uniwersalności komunii jest podwójnie owocna, z niej bowiem wynika bogactwo zarówno dla samego Kościoła, jak i dla ludzi różnych kultur i różnego wyznania oraz religii.

Wobec imigrantów, tak chrześcijan jak i niechrześcijan, Kościół nie przestaje „oczyszczać i podnosić poziom obyczajów każdego ludu”⁷. Działa jak zaczyn, użyźnia od wewnątrz i wypełnia swoje własne zadanie przyczyniając się do rozwoju dzieła cywilizacji⁸.

Z drugiej strony wśród czynników utrudniających imigrantom, niezależnie od religii, przybliżenie się do wieloaspektowej posługi proboszcza, w tym posługi *caritas*, trzeba dostrzec zróżnicowanie kulturowe. Kultura jako taka wyznacza obszar kontaktów przybyśza ze środowiskiem miejsca zatrzymania czy osiedlenia. W swej globalnej dynamice jest ona bezprecedensowym wyzwaniem, prawdziwym *kairosem* wielorako mobilizującym Lud Boży⁹.

Stosunek człowieka do otaczającej go rzeczywistości nie wyczerpuje się w relacji natury politycznej. Człowiek należy do wspólnoty powszechnej, która przewyższa wspólnoty ograniczone istniejące na różnych poziomach. Jest on z natury swojej członkiem rodziny ludzkiej i obywatelem powszechnej wspólnoty wszystkich ludzi. Wobec zjawiska imigracji konieczne wydaje się być przywoływanie soborowej doktryny o naturalnym zróżnicowaniu Ludu Bożego: „wierni należą (...) w pełni zarówno do Ludu Bożego, jak i do społeczności obywatelskiej: należą do swojego narodu, w którym się

⁵ Por. PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻUJĄCYCH, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* (dalej EMCC), nr 36.

⁶ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie społecznym *Gaudium et spes* (dalej GS), nr 56.

⁷ Tamże, nr 58.

⁸ Por. M. KRĄPIEC, *Człowiek w kulturze*, Rzym – Warszawa 1990, s. 200-213.

⁹ EMCC 34.

urodzili, w skarbach jego kultury mają udział przez wychowanie, z jego życiem są połączeni różnorodnymi więzami społecznymi, dla jego postępu współdziałają własnym wysiłkiem zawodowym, a jego problemy odczuwają jako własne, usiłując je rozwiązać. Należą także do Chrystusa, ponieważ są odrodzeni w Kościele przez wiarę i chrzest, aby w odnowionym życiu i działaniu byli Chrystusowymi, a w Chrystusie wszystko podporządkowane było Bogu i wreszcie, by Bóg był wszystkim we wszystkich¹⁰.

Każda wspólnota, a tym bardziej naród i rodzina, odznacza się pewną ciągłością własnej kultury. „Jest właściwością osoby ludzkiej, że do prawdziwego i pełnego człowieczeństwa dochodzi ona nie inaczej jak przez kulturę, to znaczy przez kultywowanie dóbr i wartości naturalnych. Gdziekolwiek więc chodzi o sprawy ludzkie, tam natura i kultura jak najściślej wiążą się ze sobą”¹¹.

Kultura, jako zjawisko ze sfery świadomości zbiorowej, zawiera również znaczną część elementów niewypowiedzianych i nieuświadomionych, które ze stosunkową łatwością dostrzegają postronni obserwatorzy. Zhumanizowany świat imigranta, który on świadomie lub nieświadomie przynosi ze sobą do nowego miejsca osiedlenia, jest wytworem jego rodzimej zbiorowości. Przybysz w nowe środowisko przynosi jej wyobrażenie o przeszłości oraz jej projekt przyszłości, jej instytucje i typowe dla niej wydarzenia i zwyczaje, a także postawy występujące w zbiorowości, charakterystyczny dla niej sposób zachowania i komunikowania się, styl pracy i świętowania, zasady tworzenia różnych dzieł odzwierciedlających ducha. Imigrant przynosi ze sobą także mentalność, jakiej nabywa każda jednostka identyfikująca się z daną zbiorowością i dziedzictwo przekazywane z pokolenia na pokolenie¹². Imigrant w przeżywanym procesie integracji pogłębia swoją świadomość kulturową i usiłuje na nowo rozpoznać i zweryfikować siebie jako podmiot i przedmiot w miejscu zatrzymania się lub osiedlenia. Poprzez swoją kulturę wyraża fundamentalną potrzebę

¹⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, nr 21.

¹¹ GS 53.

¹² Por. M. KRĄPIEC, dz. cyt., s. 95-115.

tożsamości, godności i wolności oraz gotowość do uczestnictwa w dobrach cywilizacyjnych społeczności go przyjmującej. W ten sposób jego rodzima kultura staje się wystarczającą koniecznością do owocnego przekraczania siebie i otwierania się na nowe¹³.

Środowiska nieprzystosowane do przyswajania inności kulturowej, nowoczesności lub pluralizmu, przeżywają zagrożenie rozpadem i wyobcowaniem. Wyobcowanie to ostatecznie przenosi się na płaszczyznę religii i zastyga w wyczerpujących walkach o tożsamość wobec dominacji kultury społeczności przyjmującej lub innych silniejszych grup etnicznych. Dialog z kulturą miejsca osiedlenia i wysiłek rozumienia kultury społeczności przyjmującej i odwrotnie – dialog ze strony wspólnoty przyjmującej z kulturą przybysza oraz wysiłek rozumienia kultury imigrantów, – mają charakter decydujący¹⁴. W sposób naturalny i konieczny w imigrancie powstaje pytanie o własną tożsamość kulturową w świecie, w którym punkty odniesienia często zostały zatarte przez gwałtowne i powszechne przemiany ogarniające całą społeczność i będące motywem migracji. Potwierdzenie tożsamości kulturowej imigranta pociąga za sobą konieczność dialogu kulturowego¹⁵. Potrzebna jest kultura solidarności jako jedyna rękojmia sprawiedliwości, pokoju i rozwoju dla wszystkich¹⁶.

3. Gościnność wobec przybyszów

Przy całym szacunku do problemów przyjęcia uchodźców, które we wspomnianym wywiadzie wskazał i na które uwrażliwiał bp. K. Zadarko, Kościół ze swej natury z mocy Ewangelii otacza przybyszów kulturą przyjęcia i gościnności, a jako „sakrament jedności, pokonuje bariery i podziały ideologiczne czy rasowe oraz wszystkim ludziom i wszystkim kulturom głosi konieczność dążenia do prawdy,

¹³ Sz. WESOŁY, *Dwutorowość w naszym emigracyjnym życiu*, w: *W służbie emigracji*, Londyn 1994, s. 328-345.

¹⁴ Por. W. KAWECKI, *Dialog Kościoła i kultury*, *Ateneum Kapłańskie* 153(2009) z. 2, s. 273-274.

¹⁵ EMCC 50.

¹⁶ Por. W. NECEL, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012, s. 107-111.

w perspektywie słusznej konfrontacji, dialogu i wzajemnej akceptacji. Różne tożsamości kulturalne muszą tym samym otwierać się na logikę powszechną nie negując swoich pozytywnych cech, ale oddając je na służbę całej ludzkości. Logika ta (...) uwypukla i okazuje taką jedność w różnorodności, jaką widzimy w obrazie trynitarnym, który z kolei odsyła komunię wszystkich do pełni osobistego życia każdego¹⁷.

Kultura gościnności zaczyna się od słuchania tych, którzy przybyli i od zapoznania się z nimi. Słuchanie i poznanie prowadzą do bardziej adekwatnej oceny wartości ich kultury. Wobec imigrantów nie wystarczy tolerancja, potrzebna jest sympatia oraz poszanowanie tożsamości interlokutorów¹⁸. Nie można służyć imigrantom nie wchodząc z każdym z nich w głęboki dialog kulturowy. Dialog ten wymaga otwarcia samego imigranta na wspólnotę przyjmującą go, ale wymaga również otwarcia się wspólnoty przyjmującej na przybysza, gdyż „razem z ludami o innych korzeniach do (...) drzwi pukają inne wartości i wzorce życia”¹⁹. Zdaniem Jana Pawła II w kontekście ruchów migracyjnych chrześcijanie „powinni być promotorami prawdziwej i rzeczywistej kultury gościnności, która potrafi docenić autentyczne ludzkie wartości innych ludzi, ponad wszelkimi trudnościami, jakie niesie współżycie z kimś innym od nas”²⁰. Dlatego też wobec rodzących się problemów z imigrantami Kościół w Polsce ma szansę pozytywnie i rzeczywiście odpowiedzieć na zachętę św. Pawła: „dlatego przygarniajcie siebie nawzajem, bo i Chrystus przygarnął was ku chwale Boga” (Rz 16,7)²¹.

¹⁷ EMCC 34.

¹⁸ Tamże, nr 36.

¹⁹ Tamże.

²⁰ EMCC 39.

²¹ Zdaniem św. Pawła wyrażonym w 15 rozdziale Listu do Rzymian gościnność chrześcijańska winna być głęboka i wypływająca z serca, wielkoduszna i darmowa, ma być dobroczynna i budująca, ma zwracać się ku najsłabszym, nie może być interesowna ani zaborcza, ani szukająca tego co wygodne.

4. Formacja w kierunku kultury gościnności wobec imigrantów

Kształtowanie kultury przyjęcia uwarunkowane jest konieczną uprzedającą i permanentną formacją w kierunku społeczności otwartej, nastawionej na najróżnorodniejsze wartości własnej kultury, jak i kultury przybysza. „Ważne jest, ażeby wspólnoty (czyt. przyjmujące) nie uważały za wyczerpane swe zobowiązania wobec imigranta, kiedy zwyczajnie spełnią gest braterskiej pomocy czy też wspierają fragmentarycznie prawa, które promują ich godne włączenia do społeczności respektującej słuszną tożsamość obcokrajowca. Chrześcijaństwo powinno być promotorami prawdziwej i rzeczywistej kultury gościnności, która potrafi docenić autentyczne ludzkie wartości innych ludzi, ponad wszelkimi trudnościami, jakie niesie współżycie z kimś różnym od nas”²². „Należy również podjąć wysiłek znalezienia możliwych form autentycznej integracji imigrantów – przyjętych zgodnie z prawem – w środowisku społecznym i kulturowym różnych krajów europejskich. Nie ulegając obojętności na powszechne wartości ludzkie, trzeba zarazem chronić dziedzictwo kulturowe właściwe każdemu narodowi”²³.

Służba imigrantom, niezależnie od wyznania i religii, jest szkołą kultury gościnności, a samo duszpasterstwo zwyczajnie oparte o posługę biskupa w Kościele diecezjalnym i proboszcza we wspólnocie parafialnej jest swoistym laboratorium kultury przyjęcia „obcych” i solidarności z nimi²⁴. Przepowiadanie słowa Bożego i katecheza jako permanentne instrumenty w formacji kultury gościnności mają do spełnienia wielką rolę i mogą wspólnotę Kościoła diecezjalnego oraz parafialnego przygotować do spotkania z obcym²⁵.

²² EMCC 39.

²³ JAN PAWEŁ II, Adhortacja *Ecclesia in Europa*, nr 102.

²⁴ Tamże, nr 40; por. W. NECEL, *Troska Kościoła o migrujących według instrukcji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących „Erga migrantes caritas Christi”*, *Collectanea Theologica* 75(2005) nr 2, s. 199-200; A. TEIXEIRA, *Obcy – znakiem czasu. Refleksja nad sytuacją europejską*, *Communio* 20(2000) nr 3, s. 3-16.

²⁵ Por. W. NECEL, *Prawo migranta...*, s. 205-264.

5. Kanoniczna odpowiedzialność Kościoła przyjmującego za dobro imigrantów

Instrukcja *Erga migrantes* z 2004 roku wskazuje obszary odpowiedzialności zarówno Kościoła *a quo* jak i *ad quem* wobec wielorakich potrzeb przybyszów. Z racji na podjęty niniejszą rozprawą temat interesująca jest odpowiedzialność Kościoła przyjmującego imigrantów, w tym Kościoła w Polsce. Lud Boży, w różnorodności wyrażania tego samego dziedzictwa wiary, sakramentów i wspólnoty, w pielgrzymce do domu Ojca tworzy komunie bez jakichkolwiek marginalizacji i wewnętrznej atomizacji swoich członków oraz wszystkich innych ludzi dobrej woli. W tak ukształtowanej wspólnocie biskup diecezjalny jest autoryzowanym depozytariuszem Ewangelii i gwarantem świadectwa, że Orędzie Chrystusa jest skierowane do wszystkich. Jako gwarant jedności Kościoła diecezjalnego w wielości kultur, narodowości, języków i obrządków dopuszcza on wszelką kanonicznie dozwoloną różnorodność, również tę przynieszoną na teren diecezji przez przybyszów. Jest równocześnie odpowiedzialny za prowadzenia dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego z przybyszami niekatolikami. Dla realizacji zadań Kościoła wobec imigrantów biskup i proboszcz wspólnoty parafialnej nie mogą działać skutecznie inaczej, niż w postawie diakonii poprzez wypracowywanie i ożywianie koniecznych struktur oraz ożywianie duchem apostołatu imigracyjnego we wspólnocie przyjmującej.

Kultura gościnności wobec przybyłych realizowana jest poprzez struktury Kościoła diecezjalnego i parafii terytorialnej, które mogą być wspierane przez specjalne rozwiązania, służące dzieleniem się dobrem z imigrantami i pozwalające przełamywać tak różnice kulturowe, jak i wyznaniowe i religijne.

W trosce o dobro duchowe przybyszów katolików Kościół stworzył na przestrzeni dziejów specjalne struktury duszpasterstwa imigrantów, wyrastające z kanoniczno-pastoralnej odpowiedzi na brak ciągłości przynależności diecezjalnej ludzi w drodze i są gościnnie otwarte na imigrantów innych wyznań i religii. Wypracowane struktury tworzą uprzywilejowane miejsce doświadczania wspólnotowości i dialogu między różnymi sposobami życia a dziedzictwem wiary

i sakramentów Kościoła katolickiego. Każdy przybysz według swojego jednostkowego powołania wnosi w nie swoje osobiste świadectwo Ewangelii. Poprzez te struktury wierni imigranci katolicy, gromadzący się wokół biskupa, świadka jedności Kościoła diecezjalnego i wraz z nim jako pasterzem, wnoszą szczególność swojego chrześcijańskiego powołania do jedności jedyne Kościoła Chrystusowego oraz do budowania życzliwych relacji również z imigrantami innych Kościołów chrześcijańskich oraz wiernymi innych religii.

W rozumieniu Kościoła jako komunii erygowanie struktur duszpasterstwa na rzecz imigrantów nie jest czymś nadzwyczajnym. Są to struktury alternatywne, wprowadzane w trybie specjalnym dla podjęcia szczególnych zadań duszpasterskich, jakie przed Kościołem diecezjalnym i parafią terytorialną stawiają przybysze różnych kultur, wyznań i religii. I tak jak duszpasterstwo imigrantów trzeba postrzegać w kontekście duszpasterzy sprawujących posługę apostołską w oparciu o struktury terytorialne, tak też tworzone dla migrantów struktury duszpasterstwa specjalnego wymagają szczególnego usytuowania w kontekście parafii terytorialnej jako wspólnoty wiernych, „utworzonej na sposób stały w Kościele partykularnym”²⁶.

Wśród struktur odpowiadających specjalistycznemu duszpasterstwu „dla, wśród i z” migrantami²⁷ w Kościele diecezjalnym, *Erga migrantes* na pierwszym miejscu wskazuje misję duszpasterską (*missio cum cura animarum*)²⁸. Kolejną strukturą umożliwiającą realizację

²⁶ KPK kan. 515 par. 1.

²⁷ EMCC 100.

²⁸ Obejmuje ona wiernych pochodzących z jednego kraju, posługujących się tym samym językiem lub należących do tego samego obrządku, a zamieszkałych na stałe lub tymczasowo w jednej lub w kilku sąsiadujących i określonych parafiach terytorialnych. Misję tworzą wierni, którzy znajdują się w podobnych warunkach, ale brakuje im koniecznej stabilności. Erygowanie dla imigrantów misji duszpasterskiej z ich duszpasterzem oznacza mimo wszystko utworzenie struktury duszpasterskiej przejściowej, umożliwiającej wiernym w dłuższej perspektywie włączenie się w miejscowy Kościół diecezjalny i parafię terytorialną. Istotnym warunkiem erygowania misji duszpasterskiej jest faktyczne istnienie grupy wiernych, którzy chcą zgodnie z prawem być członkami takiej wspólnoty.

prawa migranta do specjalnego duszpasterstwa jest parafia personalna, erygowana dla etniczno-językowej grupy wiernych lub grupy związanej z określonym obrządkiem²⁹. Instrukcja *Erga migrantes* wskazuje także na możliwość powoływania przy parafii terytorialnej i personalnej misji etniczno-językowej dla wiernych określonego obrządku, języka lub narodowości. Jej duszpasterzem jest wówczas jeden z duszpasterzy parafialnych, który wyposażony jest we wszelkie uprawnienia potrzebne do wypełniania powierzonej misji³⁰. Dla imigrantów, którzy w relatywnie dużym stopniu zintegrowali się z miejscową parafią terytorialną, *Erga migrantes* proponuje powoływanie przez biskupa okręgowych jednostek duszpasterskich etniczno-językowych, obejmujących kilka określonych parafii³¹.

Szczególną rolę w organizacji duszpasterstwa na rzecz przybyszów mogą odegrać parafie terytorialne o charakterze interkulturowym i interetnicznym oraz parafie wieloobrządkowe. W nich opieką duszpasterską „ogarnia się jednocześnie autochtonów i obcokrajowców przebywających na tym samym terytorium. Tradycyjna parafia terytorialna staje się w ten sposób uprzywilejowanym i stabilnym miejscem doświadczenia międzyetnicznego czy międzykulturowego, choć poszczególne grupy zachowują swoją autonomię”³². Instrukcja Papieskiej Rady proponuje również erygowanie tam, gdzie to wydaje się pożyteczne „parafii lokalnej z posługą dla migrantów jednej lub większej liczby grup etnicznych, jednego albo wielu obrządków”, czyli parafii terytorialnej „składającej się z ludności autochtonicznej, ale której kościół czy ośrodek parafialny staje się punktem odniesienia,

²⁹ KPK kan. 518; EMCC art. 6 par.1. Parafia personalna wskazana jest nie tylko dla imigrantów już mieszkających na stałe lub zamierzających osiedlić się w danym miejscu, ale również dla tych, którzy przybywają na krótki okres czasu, dla robotników sezonowych, jak i dla tych, którzy mają trudności ze stałym zakorzenieniem się w miejscowej parafii terytorialnej. Por. EMCC 91.

³⁰ EMCC 91.

³¹ EMCC 91.

³² EMCC 93.

spotkania i życia wspólnotowego także dla jednej lub kilku wspólnot obcej narodowości”, języka lub obrządku³³.

6. Elementy diakonii duszpasterza imigrantów

Odpowiedź na prawo imigranta do specjalnej opieki ze strony Kościoła lokalnego i wspólnoty parafialnej ze swej natury wymaga, by ewangeliczny przekaz służby był dopasowany do mentalności, kultury i obrządku migrantów oraz wspierany posługą *caritas* niezależnie od różnic rasowych lub religijnych.

O ile chodzi o duszpasterstwo dla imigrantów katolików, to instrukcja *Erga migrantes* zwraca uwagę, że duszpasterstwo to prowadzone w strukturach terytorialnych przez biskupa diecezjalnego i proboszcza parafii winno być wspierane odpowiednio przez kapelana znajdującego nie tylko język imigrantów, ale też ich kulturę i najlepiej tej samej co wierni migranci narodowości³⁴. Szczególnie w pierwszym okresie pobytu na migracji ważne jest, by troska ta nacechowana rodzimą duchowością imigrantów była sprawowana w ich ojczystym języku³⁵.

Prowadzenie duszpasterstwa imigrantów przez kapelana ich języka i narodowości nie oznacza przyzwolenia na zamknięcie się przybyszów na kulturę przyjmujących, a przede wszystkim na Kościół diecezjalny i wspólnotę parafialną miejsca ich stałego lub tymczasowego zamieszkania. Kapelan migrantów jako odpowiedzialny za duszpasterstwo winien być nie tylko ekspertem w dziedzinie etniczno-kulturowej czy znać specyfikę duchowości Kościoła *a quo* imigrantów, ale również winien posługiwać się językiem kraju przyjmującego oraz znać problematykę i duchowość Kościoła *ad quem*³⁶. W swojej działalności duszpasterskiej pełni funkcje pomostu (*l'uomo ponte*) w całym tego słowa znaczeniu między imigrantami a przyjmującą

³³ Tamże.

³⁴ Tamże, nr 77.

³⁵ M. BOYD, J. NOWAK, S. PARK, *Seconda generazione*, w: *Migrazioni* (red. G. Battistella), Milano 2010, s. 966.

³⁶ EMCC art. 4 par. 1-2.

ich wspólnotą parafialną i Kościołem diecezjalnym, tak by jego posługa zmierzała do urzeczywistniania jedności Kościoła w dialogu ekumenicznym.

7. Specyfika posługi laikatu wobec imigrantów

Instrukcja *Erga migrantes* określa troskę o imigrantów jako duszpasterstwo przyjęcia ich i solidarności z nimi. W tak definiowanej formie działalności Kościoła szczególną rolę spełniają świeccy wierni wspólnoty przyjmującej. W tym celu konieczna jest jednak uprzedzająca i permanentna formacja przygotowująca do niesienia wielorakiej i wieloaspektowej pomocy przybyszom, która ostatecznie wynika z żywego i autentycznego świadectwa o Chrystusie i Jego Ewangelii³⁷. Świadectwo to, wsparte diakonią świeckich wobec imigrantów, jest istotnym elementem ewangelicznej „kultury przyjmowania” obcych i kultury otwartości na ich „inność”³⁸.

Poprzez posługę świeckich wspólnota przyjmujących może bezpośrednio podejmować wysiłki mające na celu udzielanie pomocy przybyszom w załatwianiu spraw związanych z pierwszym okresem osiedlenia³⁹ oraz na polu socjalnym i charytatywnym⁴⁰. W sposób szczególny świeccy wspólnoty przyjmującej winni odnosić się do przybyszów z troską o zachowanie ich podstawowych praw, w tym prawa do słusznej pomocy socjalnej, a także do godziwej pracy i sprawiedliwego wynagrodzenia za nią⁴¹.

Przygotowani wierni świeccy mogą również wspierać biskupa Kościoła przyjmującego i proboszcza wspólnoty parafialnej oraz samych duszpasterzy imigrantów w apostołskiej posłudze wobec przybyszów, podejmując zadania katechetów lub animatorów grup parafialnych i ruchów kościelnych. Tam gdzie brak jest duszpasterzy, odpowiednio przygotowani przedstawiciele laikatu mogą na zgromadzeniach

³⁷ Tamże, nr 88.

³⁸ Tamże, nr 39.

³⁹ Tamże, nr 42.

⁴⁰ Tamże, nr 86.

⁴¹ Tamże, nr 6.

modlitewnych przepowiadać imigrantom słowo Boże⁴². Diakonia świeckich może realizować się również w posłudze chorym imigrantom, w pomocy starszym i nie radzącym sobie w nowych warunkach zamieszkania. Celem dostosowywania się do warunków w miejscu osiedlenia przedstawiciele laikatu mogą między innymi animować kręgi przybyłych rodzin, udzielać wszelkiego rodzaju pomocy w procesie łączenia małżeństw i rodzin rozdzielonych migracją, podejmować pracę w ośrodkach poradnictwa rodzinnego i małżeńskiego, rozwijać kontakty młodzieży imigracyjnej z miejscową, jak i w ogóle ułatwiać kontakty imigrantów z członkami wspólnoty parafialnej ich przyjmującej⁴³.

W apostołacie na rzecz przybyszów *Erga migrantes* wyznacza również specjalne zadania samym wiernym imigrantom. Angażowanie to winno prowadzić w kierunku pogłębiania opieki Kościoła nad migrantami, rozumianej i realizowanej jako apostołat „dla nich, z nimi i wśród nich”⁴⁴ i być szczególnie owocne na płaszczyźnie dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego.

8. Dialog ekumeniczny i międzyreligijny jako element kultury gościnności

Szeroko rozumiane duszpasterstwo imigrantów, a więc troska o ich dobro duchowe, społeczne i materialne wpisane jest w działalność Kościoła. Umożliwia na terenie Kościoła diecezjalnego i we wspólnocie parafialnej nawiązywanie kontaktów między osobami różnych narodowości, grup etnicznych i religijnych, a więc ostatecznie „przyczynia się do uwidocznienia autentycznego oblicza Kościoła”⁴⁵. Zróznicowanie religijne imigrantów wymaga od wiernych parafian gotowości do prawdziwego dialogu ekumenicznego międzyreligijnego⁴⁶. Solidna formacja Kościoła przyjmującego i wspólnoty parafialnej

⁴² Tamże, nr 45.

⁴³ Tamże, nr 86; por. W. NECEL, *Prawo migranta...*, s. 171-173.

⁴⁴ Tamże, nr 90 i 100.

⁴⁵ Tamże, nr 38.

⁴⁶ Por. PaG 68.

w duchu kultury gościnności oraz i informacje o innych wyznaniach i religiach winny zadać kłam wszelkim uprzedzeniom, przewyżać relatywizm religijny i niwelować niesprawiedliwe zamknięcia i lęki, które hamują dialog między przyjmującymi i imigrantami. Kościół diecezjalny i wspólnota parafialna „powinny zatroszczyć się o włączenie takiej formacji do programów edukacyjnych w seminariach oraz szkołach i parafiach”⁴⁷.

W instrukcji *Erga migrantes* Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących znajdują się również wskazania dotyczące szczególnej relacji z imigrantami muzułmańskimi⁴⁸. Papieska Rada kierując się nauczaniem Soboru Watykańskiego II „wskazuje na przyjęcie postawy ewangelicznej i zachęca do oczyszczenia pamięci z nieporozumień przeszłości, do pielęgnowania wspólnych wartości i do wyjaśniania oraz poszanowania różnic, nie rezygnując przy tym z zasad chrześcijańskich” oraz zachęca wspólnoty katolickie przyjmujące muzułmanów do rozeznania i „odróżnienia w doktrynie i praktykach religijnych oraz w prawach moralnych Islamu tego, co jest możliwe do podzielenia od tego, co nie jest możliwe”⁴⁹.

Zakończenie

Przybywający z racji politycznych lub ekonomicznych imigranci do rzymsko-katolickich diecezji w Polsce oraz osiedlający się na terenie parafii terytorialnych tych diecezji stawiają przyjmujących wobec problemów pluralizmu kulturowego i religijnego, jakiego w swojej historii Kościół w Polsce nie doświadczał. Otwarcie na świat, ułatwiane choćby przez obecność w strefie Schengen, dynamizowane jest potrzebami odradzającej się potrzeby tożsamości lokalnej i zaspakajania rosnących wielorakich i słusznych potrzeb. Przybyły uchodźca i imigrant ekonomiczny zakłócają tak naszkicowany schemat⁵⁰, dlatego też doświadczając inności przybyszów warto poprzez instrukcję *Erga*

⁴⁷ EMCC 69.

⁴⁸ Tamże, nr 65 – 68.

⁴⁹ Tamże, nr 65.

⁵⁰ Por. EMCC 35.

migrantes zapoznawać się z istotnymi elementami kultury przyjęcia. We wspomnianej instrukcji Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, kreśląc zręby kultury przyjęcia, odwołuje się do trzech zasadniczych sposobów realizacji ewangelicznej posługi Kościoła⁵¹. Kościół będąc *komunią* w duchu Pięćdziesiątnicy „nie kasuje różnych języków i kultur, ale uznaje je w ich tożsamości, a przez działającą w nich powszechną miłość otwiera je na inność”⁵². Kościół z natury swojej *będąc posłanym* „kieruje się *gdzie indziej*, aby przekazywać swój skarb i ubogacać się nowymi darami”. Wobec fenomenu przybyszów taka misyjność dokonuje się przede wszystkim w obrębie Kościoła diecezjalnego i na terenie parafii. I wreszcie Kościół *będąc Ludem i rodziną Bożą, tajemnicą, sakramentem, Ciałem Mistycznym i świątynią Ducha Świętego* „staje się dziejami ludu pielgrzymującego i (...) jest powołany do budowania nowej historii, daru Boga i owocu ludzkiej wolności. W Kościele także i migranci są więc powołani, aby byli protagonistami wraz z całym Ludem Bożym pielgrzymującym na ziemi”⁵³.

Immigrants in Poland – the culture of reception

The migration of population in the second decade of the twenty-first century, in the lives of the global, as well as inter-continental and international communities, is a structural phenomenon undergoing intensification and it is affecting all areas of human life and the life of the Church. The Church in Poland got used to speaking about Polish emigration, the “very old” one and the “old” one, as well as the latest, which came about alongside joining the structures of the European Union and the Schengen group. A vital problem within the immigration area is the return of Polish families to Poland, at least from the British Isles and France, and, gaining dynamics from time to time, the issue of repatriation of Poles from distant

⁵¹ Tamże, nr 37.

⁵² Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 13; KONGREGACJA NAUKI WIARY, *List do biskupów o niektórych aspektach Kościoła pojmowanego jako komunია*, nr 8-9.

⁵³ EMCC 37.

Kazakhstan and the presence of Ukrainians and other Eastern nationalities on the streets of Polish cities.

Mass media inform about the situation on Lampedusa island, on the Syrian-Turkish and Turkish-Iraqi borders, and the situation in the Balkans and Hungary. The crisis plunged Greece cannot manage to solve the problems of the coming people. Pope Francis sympathized with the European immigrants, lamented that so many of them deceased on the way to the European continent. The politicians discussed how to divide the coming groups of refugees among the countries. With the foregoing outline, at the turn of 2014-2015, the Republic of Poland along with the rest of European Union, is faced with the necessity to develop a common immigration policy, and the Church, in agreement with the *Erga migrantes* instruction, should elaborate the specifics of the ministry towards the immigrants.

SŁOWA KLUCZOWE: Kościół, biskup diecezjalny, proboszcz, imigrant, kultura, gościnność, przyjęcie, prawo imigranta, parafia, kapelan, dialog

KEYWORDS: The Church, the diocesan bishop, parish priest, immigrant, culture, hospitality, reception, immigrant law, parish, chaplain, dialogue

NOTA O AUTORZE:

Ks. DR HAB. WOJCIECH NECEL SCHR, PROF. UKSW – profesor nadzwyczajny na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, kierownik zakładu Historii Źródeł i Literatury Prawa Kanonicznego w katedrze Historii Prawa Kanonicznego.